

A O N I B

SYLVA
FISCHEROVÁ

Bizom
aneb
Služba a mise

Y S T

J A

SYLVA
FISCHEROVÁ

Bizom
aneb
Služba a mise

SYLVA
FISCHEROVÁ

Bizom
aneb
Služba a mise

Druhé město
Brno 2016

Tato kniha vychází s laskavou podporou Nadace Český literární fond.
Poděkování patří také Regule Pragensis.

© Sylva Fischerová, 2016

© Druhé město — Martin Reiner, 2016

ISBN 978-80-7227-379-9

I. VÝBORNĚ

Společnost je zblbělá, ba přímo tupá. Jsem jejím údem. Znamená to snad, že jsem stejný jako ona? — Na to odmítám přistoupit.

Do výlukového autobusu, který teď jezdí na Kubáň, nastoupila mongoloidní dívka nebo spíš žena — ošklivá, tmavovlasá, nakrátko ostříhaná a tlustá, skoro bezpohlavní, jak tihle lidi bývají, v modré teplákové soupravě a s batohem na zádech. Dosedla na sedadlo, vzala leták, který na něm ležel — byl to reklamní leták z Lidlu —, a jak si ho prohlížela, vykřikla:

Jé koblihy! a ukázala na fotku dvou pocukrovaných koblih na papíru před sebou, měla v očích tak čistou a nefalšovanou radost, že poznala věc, že k ní přiřadila správné pojmenování, že obraz věci je barevný a odpovídá věci samé, a to libé, kterou ona zná a často chutná —

a pak pokračovala dál:

Jabko! zavolala na celý autobus a zase hledala dál očima po papíře,

Rajče!

Chléb!

Uzeniny!

taková radost byla v tom hlase, ale v poloprázdném autobuse si jí nikdo nevšímal, jen já, Jiří Bizom, čerstvý padesátník, jsem pocítil hlubokou a nezaslouženou vděčnost za všechno a málem jsem se rozplakal.

Den nato jsem na refyži před Národním divadlem vrazil do profesora Urbana. Profesor Urban mě kdysi učil. Jeho hodiny o české společnosti devatenáctého století byly nezapomenutelné. Málem jsme o sebe třískli čely, povídám: „Pardón,“ a pak hned: „Jé, to jste vy, pane profesore, jak se máte?“

A on na to: „Výborně.“

Hleděl jsem na něho, jako by spadl z višně: „Teda pane profesore, neztejte se na mě, ale tohle mi už strašně dlouho nikdo neřekl. Jak to děláte?“

„Nijak,“ usmál se. „Prostě jsem se rozhodl, že budu všem, co se mě zeptají, jak se mám, odpovídat: Výborně! — A tak to dělám. No a pak jenom čekám, co na to začnou říkat ti druzí. Třeba vy.“

„No jo,“ furt na něho vytřeštěně hledím, „ale to jste mi neměl říkat! Tím jste to celý pokazil!“

„To je vtip té hry,“ pravil. „Někomu to řeknu, a někomu to neřeknu. Jsou dvě kategorie lidí. Jedna — Ááá, už mi jede tramvaj. Nezlobte se, ale pospíchám. Aspoň si na to můžete přijít sám, hlavu jste měl vždycky dobrou. Ale hlavně: Mějte se výborně!“

A nechal se sežrat červenožlutým tělem tramvaje, aby zmizel za řekou.

Jsou dvě kategorie lidí. Jedna vás přiměje k tomu, že vás něco napadá, a druhá vás přiměje k úpění nad tím, že nikoho nenapadá nic.

Špatně, je to jinak: jsou dvě kategorie lidí. Jedna hraje hry, druhá se na ně jenom dívá.

Ne, zase špatně. Je jenom jedna kategorie lidí, protože všichni hrají hru. Akorát jedni o tom vědí, a druhí ne.

Rozhodl jsem se, že budu hrát profesorovu hru. Protože jsou dvě kategorie lidí: jedna, co na to skočí, a druhá, která stejně jako já, nedůvěřivý želv, vyvalí oči a řekne: Jak? Výborně? Je toto vůbec možné?

— Jiří, nezapomeň: je ještě třetí kategorie lidí: těch, co se mají opravdu výborně, tudíž věří těm druhým — nebo třetím? —, že jsou na tom stejně jako oni.

— Ne, nesouhlasím. Tuhle kategorii lidí neznám. Nejspíš žije někde v mlhovině Andromedy. Nebo na Marsu. Anebo jsou to oligofrenici nebo křesťani. Ne, ti to nejsou, Fulka tvrdí, že křesťani jsou nešťastný, jelikož mají pořád špatný svědomí. Navíc Fulka tvrdí, že lidi prostě neumějí žít.

Hra, i když vypadá, že je jednoduchá, ve skutečnosti jednoduchá není. Samozřejmě jsem si vyrobil, jako každý, během let určitou zásobárnu odpovědí pro případ, že narazím na někoho, kdo se domnívá, že klást otázky typu *How are you* patří k pilířům zdvořilosti a že zdvořilost je zase pilířem společnosti; existuje ostatně názor, podle něhož by bez zdvořilosti lidská společnost skončila v bahně, jelikož zkuste si představit, jak by to vypadalo, kdyby se lidi k sobě naráz začali chovat upřímně nebo by začali dělat jenom to, co opravdu chtějí dělat, a ne to, co musí — představa, kterou raději vždycky opustím, než domyslím, že většina mých dnů se skládá z věcí, které nechci dělat, jako třeba nechci si čistit zuby, nebo třeba nemůžu upřímně říct, že všechny věci související s metabolismem opravdu CHCI dělat, atd. Tahle úvaha prostě nemá žádný konec a není zřejmě ani dobře postavená, už od začátku je v ní ukryta chyba. Zkrátka má skupina zdvořilých odpovědí na otázku JSM neboli JAK SE MÁŠ zahrnuje neutrální „Já ti ani nevím“ nebo „No to víš, moc práce“ stejně jako už na hranici konverzační stupidity se pohybuje „Už to bývalo lepší. Ale i horší“ (pozor, hraničí s nepřijatelným „No dyť víš, jak to chodí“ — co chodí? A má to nožičky?) po přímo na cíl mířící atak „No to jsou mi otázky“, až po větu, o které bych rád hrdě řekl, že jsem na ni přišel sám, ale nemůžu, podle pravidel heuristiky musím říct, že to mám z Petronia. Jeden z jeho geniálně pitomě žvastajících

cích propuštěnců se dopustí téhle věty: „Jednou tak, po druhé onak, řekl sedlák, když mu pošlo strakatý prase.“ Odpověď je natolik dobrá, že jí nezahrnuju každého, ale věnuji ji jen vybraným jedincům, často ženského pohlaví, na které chci zapůsobit, ovšem ne výhradně.

Přestože jsem se rozhodl, že se mám výborně, alespoň tedy v médiu řeči, moje řeč to pořád nepochopila, a je-li oslovena v tomto smyslu, okamžitě sklouzne do svých obvyklých stereotypů; zvláštní je, že ne do strakatého prasete, páč prase vytahuju vědomě a mé vědomí na rozdíl od mé řeči ví, že se má vytáhnout ne PRASE, ale VÝBORNĚ.

Jiří, ty zautomatizované hovado semleté řečovými mechanismy, začni na tom pracovat.

Musím říct, že po určitém úsilí mám určité výsledky, a ty mohu roztrždit do tří skupin. V první skupině jsou ti, kdo na mé VÝBORNĚ zareagují: Co se stalo? nebo Jak to?, a tuto skupinu je třeba ještě dále rozčlenit na ty, kterým odpovím: Nic nebo Nijak, prostě se mám výborně, a na zbytek, kterému hru vysvětlím.

Další skupina zatím zahrnuje jen úspěšného vědce Cyrila, který mi na mé VÝBORNĚ okamžitě odvětil: Já taky! Následoval slovní veletok: právě dopsal práci o A, dopisuje práci o B, celkem mu v tomto roce vyjde asi pět knih, plody jeho víceleté práce včetně překladů, atp. Odjakživa to byl trohl, už od gymnázia.

Poslední skupina je nesmírně zajímavá a vyznačuje se tím, že takto podivnou odpověď takříkajíc přejde, jako bych nic neřekl. Jako by prostě tato velmi krátká, ale snad i překvapivá část konverzace neproběhla. Zatváří se — nebo se ani nezatváří, a prostě jenom přejdou dál a začnou úplně odjinud nebo se vrátí k tomu, co bylo řečeno předtím. Vždycky ale následuje chvíle mlčení. Nic se neřekne, pauza, přestávka — a pak, jako bych nic neřekl já. To je vážně zvláštní — nenapadlo by mě, že něco takového může nastat.

Když jsem šel domů z hospody z obligátního srazu s Fulkou, míjel jsem v parčíku u metra dvě ženy — byla už tma, byly to starší dámy a vypadaly, že jdou z koncertu nebo z divadla — ta jedna říkala druhé: „A oni byli jakoby lízátko —“

Víc jsem neslyšel, jen tuhle větu, málem jsem nadskočil a otočil se po nich, jat prudkou zvědavostí, ale víc už jim nebylo rozumět a já nechtěl šmírovat.

A ONI BYLI JAKOBY LÍZÁTKO —

Co to znamená, být s někým JAKOBY LÍZÁTKO?

V noci jsem se převaloval kolem lízátka. Vůbec nebylo kulaté a bílé, s modrým nebo růžovým okrajem a s rádoby roztomilým obrázkem uprostřed, ale bylo

to staré hnědé komunistické lízátko ve tvaru koruny stromu nebo něčeho na ten způsob, zabalené do hamatného povoskovaného papíru. K tomuhle lízátku jsem se slízal, a nebyl jsem tam sám, slízala se se mnou nějaká žena, obtáčeli jsme to lízátko-strom, jako had obtáčel strom v zahradě rajské. Probudil jsem se s pachutí v ústech a s jasným vědomím, že TOHLE to znamenat nemohlo.

Nad ranním čajem jsem dospěl k této sadě hypotéz:

1) je to o oblizování — lízátko se oblizuje — nějaká dvojice, co se pořád, i na veřejnosti cicmá;

2) představa lízátko, které dva lidi oblizují každý z jedné strany; může sloužit jako přírůbek pro víc věcí;

3) první část věty má sloužit jako úvod k druhé části věty, o níž ovšem nevíme nic: představ si např. skupinu lidí, která je přirovnána k lízátku, s nímž zachází nebo bude zacházet někdo jiný. Např. mravenečník může svým jazykem, jako by olizoval lízátko, slíznout půl armády mravenců putujících po kmeni stromu;

4) věta znamená něco úplně jiného.

Není nad metodický přístup. A přesto celou cestu v tramvaji jsem se viděl přislízlý k tomu kmeni, byli jsme nazí, objímali jsme střídavě kmen a sebe, nutkavě a pořád, musel jsem držet aktovku před sebou, jelikož mi celou dobu stál a zvadnul až ve chvíli, kdy jsem pohlédl na sídlo naší grantové agentury, největší v republice.

Lízátko mě vybudilo. Samozřejmě pravděpodobnost, že se znovu napojím na hovor o něm, byla téměř rovna nule, ale přistihl jsem se při tom, jak lapám věty od kolemjdoucích nebo okolostojících, jako by mi mohli nabídnout nějaké vodítko.

Jiná věc je ovšem šmírovat celý rozhovor nebo jeho část, čemuž se spíše vyhýbám od té doby, kdy jsem se octnul v tramvaji, na dvojsedadle blíž k uličce, hlavu vraženou do oběžníku o novém rozdělení hodnotících panelů (a oni mezi sebou soutěží, jako by byli na základce, přitom to není hra, podotkl jsem jednou na poradě mezi řečí, ale nikdo nezareagoval, jako bych nic neřekl, jako by tato část konverzace vůbec neproběhla, výborně). Uniklo mi tedy, že se tramvaj mezitím úplně zaplnila školní výpravou, skoro praskala, a nade mnou visely dvě starší dámy, které jsem ani nemohl pustit sednout, jelikož prostě nešlo vstát — nebylo kam se postavit; a ty dvě dámy si vykládaly navzájem o zvycích svých manželů — kdy chodí spát a co při tom mají na sobě, kdy se v noci probouzejí a kolikrát chodí na záchod, jestli mají ve zvyku ležet na zádech nebo na boku a kdy mají chuť si vrznout, nebo spíš kdy nemají — v plné tramvaji, přímo nade mnou, nahlas, ne že by řvaly, ale ani nemluvíly nijak potichu, ale kdyby jenom to! Ty ženy si vykaly! Poslouchat, jak hovoří o muži tímhle způsobem — *a představte si, že on si vám musí předtím jít vždycky nejdřív ještě vyčistit zuby, jako by si je nečistil dvakrát denně*

— bylo v tom něco tak perverzního, že i když jsem usilovně hleděl na nesmyslná černá písmena, cítil jsem, jak ty zdvořilé vykající si hlasy mi vypalují díru do mozku i do rozkroku, jak pták mi couvá zpátky do těla a do bezpečí s nezvratnou jistotou.

Výsledky lovu za lízátkem:

To já jsem tehdy doma vařila a on k nám chodil na obědy.

Nedosahovalo to úrovně lízátko, ale stejně si neumím pořádně představit tu situaci. Jak můžete doma vařit, aby k vám někdo další — cizí? příbuzný? vágní známý? soused? — chodil na obědy? Prostě někdo, kdo k vám na obědy chodit taky nemusí. Sugerovalo mi to něco jako penzión, červenobílé kostkované ubrusy z voskováného plátna a kolem nich mouchy, existence jaksi utahaná, ale pořád fungující, ráno nahodí všechny své povinnosti na hrb a pak je postupně shazuje a odškrtává, do toho přestávka na oběd nad kostkovaným ubrusem s mouchami —

A von, jak má toho ptáka vobarvenýho —

Tak tuhle větu jsem si zapsal do notýsku velkými písmeny a podtrhnul. Je to čestný bratr LÍZÁTKA.

Lízátko a obarvený pták

vydali se do světa

a dopadli tak.

— Jestli si někdo myslí, že tahle báseň nemá pointu, tak se mýlí.

Z následující věty jsem vytvořil variantu lidové písně:

*Jedno větší sele —
jedno menší sele —
a ještě půlka uzenýho*

(= dva podsadití, různolící a dobře živení muži, žádný neurotický baby po přechodu). Zpíval jsem si to cestou na nákup a z nákupu a pak ještě Káje, kterou jsem dle domluvy ten den vyzvedával ze školy, strašně se jí to líbilo, říčeli jsme pořád dokola:

*Jedno větší sele —
jedno menší sele —
a ještě půlka uzenýho*

Nakonec jsme z toho udělali kánon, všichni na ulici po nás koukali a nám bylo hrozně líto, že o tom jenom zpíváme.

SEČTENO A PODTRŽENO:

A oni byli jakoby lízátko a já jsem tehdy doma vařila a on k nám chodil na obědy a měl toho ptáka obarvenýho a dostal za to jedno větší sele, jedno menší sele a ještě půlku uzenýho.

II. PŘÍVOZ VE VRANÉM

U dřevěného mola na naší straně řeky se pohupovala na vlnách olezlá dřevěná na zeleno natřená pramice — to slovo mi hned naskočilo, jelikož jinak se to označit nedalo, prostě pramice —, vedle ní stál rozložitý chlapík v zeleném vaťáku a krmil dvě labutě, co mu žraly z ruky.

„Tati, tati, pojď! Dáme jim zbytek svačiny!“

Kája, které právě bylo osm, je impulzivní a biofilní. To druhé slovo znamená, že miluje všechno oživené a hýbající se, od mořské sasanky po mamuta.

„Pozor, mladá dámo, jinak dostaneš hryzanc! Klovne tě, protože tě nezná, a bude mít recht.“ Chlapík zadržel Káju a zahnal obě labutě pryč. „Tak jedete?“ zeptal se.

„Kam?“ zeptal jsem se zase já.

„Na druhou stranu. Nebo vy snad nejdete na přívoz?“

„Jé, táto, pojedem, že jo, že máme ještě čas?“

A tak jsme jeli. Ne jednou. Tehdy, v tom listopadovém odpoledni, si musel i přívozník připadat jako v nějaké pohádce, ve které muž a jeho dcera se přepravují z jednoho břehu řeky na druhý, aby zlomili začarování nebo dávné prokletí. Pramice klouzala od jednoho břehu k druhému, napojena na lano spojující oba břehy řeky, a muž tyčí a pádlem navigoval loďku k molu a zase od mola. Slunce svítilo, vzduch byl jemně mrazivý, ale ne vlezlý, a já jak u vytržení pozoroval okolní kopce, které se zvedaly nahoru od hladiny řeky. Směrem ku Praze řeka zatáčela a bílé břízy na kopcích nad ní, už bez listí, vypadaly v slunci jako bílé sirky, tenké a nasvícené jak postavy na divadle, zabodnuté do té kulaté kamenné hroudy, vlny šplouchaly a loď se poslušně přepravovala z místa A na místo B, ze břehu na břeh, jak jí bylo dáno — Měl jsem v tu chvíli zřetelný a překvapivý, ale hmatatelný pocit řádu světa: vše je tu urovnáno, vše je na svém místě, a je to krásné.

Svět je krásný. Je to zřejmé z jeho tvaru, barvy, velikosti i z pestrosti nebeských těles kolem světa. Svět je totiž kulatý a tento tvar je ze všech tvarů na prvním místě, neboť má všechny části stejné. Je okrouhlý, a okrouhlé jsou i jeho části. I barva světa je krásná. Je totiž modrá, tedy tmavší než červená barva, a navíc se leskne. Krásný je ale i pro svou velikost. Neboť u všech přirozených bytostí, například u živočichů a stromů, je krásné to, co převyšuje jiné.

Tato pasáž z jednoho dávného stoika stojí na začátku kapitoly vysvětlující, jak lidé přišli na myšlenku o bozích. Občas na ni pomyslím, vždycky znovu mi ale přijde jen jako agitační estetický plakát, teistický plagiát. Ale tehdy, ve Vraném, jsem to zakusil. Myslím, že za to mohlo to lano, a ten převozník.

Dědiny Skochovice a Vraný se připomínají již roku 993 v zakládací listině kláštera Břevnovského, a to mezi statky, které klášteru při jeho zakládání věnoval k obživě kníže Boleslav II. Roku 1407 prodal klášter Břevnovský Vraný a Skochovice klášteru Zbraslavskému za 190 kop grošů. V roce 1770 mělo Vraný 20 domů, Skochovice nebyly zmíněny. Název Vraný změnil František Palacký (1798–1876) na Vrané.

Kromě přívozu je Vrané (správně ovšem Vraný, což mu také lépe sluší) pozoruhodné i množstvím svých hospod; to u místa odkázaného tak dlouho jen samo na sebe nepřekvapí. Nemůžu říct, že bych je znal všechny, jelikož městečko je roztáhlé podél řeky a plynule přechází v sousední Skochovice, ale nedaleko školy výtvarných a jiných umění, kde občas pobývám (a pořád dokola tytéž polofalešné zvuky školních skladeb z oken, vyhlídka na tytéž malé neumětely, kteří roky dokola recyklují svoje neumětelství a platí za to podobným, jen o patro výš se nacházejícím neumětelům, aniž by někomu ten samožerný koloběh vadil, aniž by se ho někdo pokoušel zasta-

vit), zkrátka v oblasti akčního rádiusu mého lidového umění, kam Petra posílá Káju již druhým rokem v mylném přesvědčení o jejím výtvarném talentu, jsou hospody čtyři. Já dávám přednost hospodě s debilním názvem Pod Obecním úřadem, která mi nabízí místo mimo hlavní prostor, navíc u okna: místo, kde si mě nikdo nevšímá, zatímco já si můžu všímat, čeho chci. Když jsem tam přišel poprvé — byl teplý zářivý říjen, stromy na stráni hořely, takové to světlo, které říká, že ještě někdy bude a nastane něco pořádného, že ještě je život — a usedl ke stolu v rohu, opanoval hospodu lidový vypravěč. Výhled na něho jsem měl zakrytý sloupem, ale slyšel jsem všechno. Nejdřív přišla historka o bombardování Prahy, kterou jsem ještě moc nevnímal, potom následovala další, jak pomáhal otci v krámě: měli řeznictví a on jako kluk vyřizoval různé pochůzky. Jedné dámě nosíval pravidelně vnitřnosti a různé odřezky pro její kočku; tak tam zase jednou jde, balíček s masem v tašce, zazvoní a podává to madam, madam rozbálí papír, jukne na to jednou, jukne podruhé, pokrčí nos, zase to zabalí, vrazí klukovi do ruky a pronese historickou větu: „Mirečku, vrať se a řekni tatínkovi, že takovej utahanej pajšl naše kočička by nepapala.“

TAKOVEJ UTAHANEJ PAJŠL NAŠE KOČIČKA BY NEPAPALA!

Od té doby — zní to hrozně, ale je to tak — vidím-li utahané, udřené ženy v letech, po iks porodech a operacích, jak se šourají, tu pomaleji, tu rychleji ulicí, tašku

nebo dvě tašky v ruce, tahle věta mi vždycky naskočí. Jak ten jejich utahanej pajšl musí vypadat... Přitom mužský pajšl mi nikdy nenaskočí; když jsem o tom jednou, už ne zcela střízliv, mluvil se svým bratrancem Mojzírem — je to gynekolog —, Mojzír, který se vyznačuje tím, že má strašnou smůlu na baby, pravil: „No to ti naskakuje proto, že ženský toho mají vevnitř tolik! Ty tam maj věci, který my vůbec nemáme! To jsou složitý bytosti, my jsme proti nim úplní primitivové, skoro kuželky.“ — Vážně řekl KUŽELKY. Navíc, jak jsem řekl, měl na baby hroznou smůlu, od jedné ženy, Slovenky, ho odstříhlo její mládí a jeho matka, ta druhá byla PYČA. (Tento výraz mám vyhrazen jen pro tu kategorii žen, které si ji nepominutelně zaslouží: aneb představte si ženu, která v manželství pustí něco peněz na opravu rodinného domku, do kterého se nastěhovala z Řepákova, odkud pochází, za pár let si ale vzpomene, že chce peníze zpátky, a u rozvodového soudu je chce zpátky znova; přitom v domku, postaveném na pražských Cibulkách Mojzírovým dědem MUDr. Brontvajem ve dvacátých letech minulého století, dřepí ještě roky a odmítá jej opustit: PYČA.)

Chlapík pak vyprávěl další historky, jak pracoval na jatkách, jak všude byly ty zabíjený dobytčata a všudypřítomný krysy s tenkýma ocasama a jak provážel domů kusy masa na svém těle, páč ofiko to samozřejmě bylo zakázáno. A jak tak stál v tramvaji a lezlo mu to maso ven, jelikož ho bylo moc, dáma, nad kterou stál, si my-